

Koca Râgıp Paşa

XVIII. asrın büyük devlet adamı, sadrâzam Mehmed Râgıp Paşa 1699'da İstanbul'da doğdu. Babası Defterhâne kâtiplerinden Mustafa Şevki Efendi'dir. Orta halli bir âilenin çocuğu olmasına rağmen iyi bir tahsil gördü. Husûsî hocalardan dersler aldı. Memuriyet hayâtına babasının dâiresinde başlayan Râgıp Paşa, keskin zekâsı ve kabiliyeti sayesinde kısa sürede yükselme imkânı buldu.

1722'de başlayan İran seferinde, fethedilen yerlerin tahriri için Defterhâne tarafından görevlendirildi. Revan ve Tiflis arâzi sayımlarını yaptı. Revan Defterdârı oldu. Tebriz vâlisi ve İran seraskeri Hekimoğlu Ali Paşa'nın maiyetinde mühimme kâtibi ve defter emini olarak vazife yaptı. Kendisine verilen bütün görevlerde başarı göstererek âmirlerinin takdirini kazandı.

Râgıp Paşa, daha birçok görevlerde bulunduktan sonra 1736'da İstanbul'a geldi. Osmanlı-İran barış görüşmelerine katıldı. 1737'de sadâret mektupçusu oldu. Türkiye-Avusturya-Rusya müzâkerelerinde, dört kişilik Türk hey'etinden biri idi. 1739 Belgrad andlaşmasına, sadâret mektupçuluğu üzerinde kalmak kaydıyla ikinci murahhas olarak tâyin olundu. 1741'de Reisülküttap yâni Dışişleri Bakanı oldu.

Râgıp Paşa, siyâset adamı olarak devletler arası müzâkerelerdeki isâbetli düşünceleri, vakar ve ciddiyeti ile takdir edilerek, 1744'te vezir pâyesiyile Mısır vâliliğine tâyin olundu ve bu görevde üç yıl kaldı. Daha sonra Aydın, Sayda, Rakka ve Halep vâliliklerinde bulundu. Bir kaç gün Şam vâliliğinde de bulunan Paşa, Sultan III. Osman (1754-1757) I tarafından 1757'de sadrâzamlığa getirildi. Bu suretle, devlet hizmetlerinde kademe kademe ilerledikten, çeşitli idâri ve siyâsî işlerde görev alarak olgunlaştıktan sonra, çekirdekten yetişen mükemmel bir devlet ve siyâset adamı olarak devletin en yüksek mevkisi olan sadâret makamına geldi. Sultan III. Osman'ın son ve Sultan III. Mustafa (1757-1774)'nın son sadrazamı oldu.

Bu devirde, Osmanlı devletinin askerî ve idari işleri oldukça bozuktu. Böyle bir zamanda tecrübeli ve ileri görüşlü paşa, ülkeyi iyi idâre etti. Memlekette mâlî, askeri, idâri sahalarda gereken ıslahatı yapması, Avrupa'dan kitaplar getirterek Batı âleminden istifâde etmesi, kültür ve sanat adamlarını himâye ederek Türkiye'de ilmin ve san'atın ilerlemesine çalışması, Sultan III. Mustafa'nın da hoşuna gidiyordu.

Râgıp Paşa, vezirliği süresince barışı muhâfazaya çalıştı. Ancak, Tersâne'nin ıslâhını da ihmâl etmedi. Hükümdârı da iknâ ederek, Batı'nın tekniğini orduya sokmaya çalıştı. Macar asıllı Baron de Tott'u devlet hizmetine alarak topçuluğun ıslâhı için ileri adımlar atılmasına çalıştı.

Ecdâdının zaferlerine imrenen Sultan III. Mustafa, devletin ve ordunun durumunu düşünmeden yeni bir savaş açılarak Rusya'ya kesin bir darbe indirilmesini arzu ediyordu. Sadrâzam, savaşın mahzurlarını, ordunun ve hâzinenin durumunu anlatarak pâdişâhı bu düşünceden vaz geçirmeye çalıştı.

Memleketin iç durumunu gâyet iyi bilen, dış münâsebetleri ona göre ayarlayan Koca Râgıp Paşa, Türk devletinin itibârını, özellikle Avrupa devletleri nazarında muhafazaya, hattâ yükseltmeye gayret etti. Yabancı devletlere karşı başarılı bir barış siyâseti tâkip etti. Sadrazamlığı süresince Avrupa'nın belli başlı devletleri yedi yıl savaşları ile meşgul idiler. Avusturya, Fransa ve Rusya'nın hücûmuna uğrayan Prusya kralının, bütün gayretlerine rağmen, Osmanlı devleti ile sıkı bir askerî iş birliği isteğini üstün diplomasi kabiliyeti sonucu, böyle bir yakınlaşmanın mahzurlarını hissederek reddetmiş, iki devlet arasında sâdece bir dostluk anlaşması imzalanmıştır (1761).

Padişâhı önemli konularda devamlı aydınlatan Paşa, içte mâliyenin düzeltilmesi yolunda da bâzı başarılar elde etti. Ayrıca, vilâyetlerde sükûn ve âsâyişin kurulması için aldığı tedbirler sâyesinde, karışıklıklar daha önceki devirlere göre, büyük ölçüde azaldı.

Râgıp Paşa, bir kumandan değildi. Fakat bilgisi, ileri görüşlülüğü, siyâsî ve idârî otoritesi itibarıyla seçkin bir vezir idi. Ona "Koca" lakabının verilmesi yaşlılığından değil, yukarıda belirtmeye çalıştığımız vasıflarından dolayıdır.

Koca Râgıp Paşa, seçkin bir devlet adamı olduğu gibi, aynı zamanda asrın ileri gelen edebî şahsiyetleri arasında yer alır. Edebiyat sahasındaki en önemli eseri Dîvânıdır. Aşağıdaki beyitler de onun, seçkin bir şâir olduğu hususunda bize bir fikir verebilir.

Ahenden olsa da feleğin çek kemanını
Çekme felekte siflelerin imtinânını

(Feleğin yayı demirden olsa da onu çek; fakat alçakların yaptığı iyiliği başa kakmalarını çekme!)

Muzaffer vakt-i fursatta adûdan intikam almaz
Mürüvvet-men dolan nâ-kâmi-i düşman

(Gaip gelen fırsat zamanında düşmandan öc almaz; mert olan, kabinde insanlık duygusu taşıyan, düşmanın mahrumiyetiyle murâdına ermiş olmaz;)

Azâdegân-ı kayd-i emel ser-firâz olur
Nâz eylesün sipihre o kim bî-niyâz olur

(Emel peşinde koşmayanlar hiç kimseye boyun-eğmeden yükselirler; kimseye yalvarmayan feleğe bile nazlanabilir,.)

Ayrıca, onun reisülküttap iken kaleme aldığı telhislerden meydana gelen Münşeât ile siyâsî târîh sahasında ris'âleleri de vardır. Fethiyye-i Belgrad bunlar arasındadır. Divân ve Münşeât Mısır'da basılmıştır (1253). Osmanlı devleti ile İran arasındaki barış müzâkereleri hakkında rapor mâhiyetinde olan Tahkik ve Tevfik adlı önemli bir eserini de kaydetmek yerinde olur.

Râgıp Paşa'da kitap merakı ve sevgisi büyüktü. Okumaktan büyük zevk alırdı. Kendi adına inşâ ettirdiği ve 1763'te hizmete açılan kütüphanesinde on binin üstünde kitap bulunmaktadır. Bunun 1274'ü yazmadır. Basma eserlerin sayısı ise 8137'dir.

İlim ve fazilet sahibi, ileri görüşlü bir devlet adamı, usta bir diplomat olan Koca Râgıp Paşa, 8 Nisan 1763'te vefât etmiştir. Türbesi, Lâleli'de bu gün hâlâ o semtin bir kültür âbidesi olan kütüphânesinin bahçesinde dir.

ÖZTÜRK, Necdet, Koca Ragıp Paşa, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Kasım 1987, s.14-17